

İNSANIN ARAYIŞ HİKÂYESİ

Prof. Dr. A. Bülent BALOĞLU

*İnsan, ruhunun dipsiz
derinliklerinden çıkış arar.
Hayatın amacını, nereden gelip
nereye gittiğini arar. Tabiattaki
nizam ve düzenin ardındaki
sonsuz güç ve kudreti arar,
arayışların en büyüğünün,
en gerçek olanının peşine düşer:
Rabbi, yaratıcısıdır aradığı.*

İnsanın tarihi aynı zamanda arayışların tarihidir.

Arayışla başlar hayatı, arayışla nihayet bulur. İnsan ömrüne arayışların kısacık bir özeti desek yanılmış olmayız. Başka bir deyişle, doğumdan ölüme, beşikten mezara bir arayış hikâyesidir onun ömrü. Ana kucağında başlar ilk arayışları. Ana sütü, ana kokusu, ana kucağı, ana yüzü, ana sesi, ana sevgisi, ana şefkati, ana niniyi arayarak adımlarını atar hayatın ilk basamaklarına. Annesine dokunabilmek, onun

nefesini ve sıcaklığını hissedebilmek ilk arayışlarıdır. Bu ilk arayışların hedefine ulaşmasıyla birlikte ana kucağında yener korkularını.

Sonra kendisine destek olacak, sahip çıkacak birini arar; sırtını yaslayacağı, başını omzuna dayadığında sükûnet bulacağı adamı arar; adam gibi adamı, koca çınarı, kocaman dağı arar. Gölgesine sığınacağı babasıdır aradığı... Onuruyla yaşayan, ekmeğini helalinden kazanan mert ve cesur adamı, daha sonra gözünde “dün-

yanın en güçlü, her şeyi bilen adamı” olacak olan babasını arar.

Yıllar art arda eklenirken, arayışları da birbirine kenetlenir âdeta. Birinden diğerine koşturur, yorulmak, usanmak nedir bilmeksizin. Biri bitmeden öteki başlar, aynı anda çok şey aradığı olur. Arayış çarkında kısır bir döngüye tutulmaktır onunkisi. Hep arar, geceli gündüzlü, nefes nefese... Arayış bittiğinde bilin ki son nefesini vermiş demektir.

Peki, daha neler arar? Neler neler aramaz ki...

Sevgi arar; içinde huzur ve sükûnet bulacağı bir yuva arar, varlığıyla teskin olacağı bir eş arar. Varlık ve darlıkta, keder ve neşede, sağlık ve hastalıkta, zorluk ve kolaylıkta, iniş ve çıkışlarda hayatın patikasını birlikte adımlayacak, önlerine çıkan engelleri beraberce aşacak, helal lokmayı paylaşacak bir sadık yoldaş arar. Helal süt emmiş, kadir kıymet bilen, insanlıktan nasiplenmiş bir sevgili arar. Ahlaklı,

terbiyeli, edepli olanı, kibar, nazik, adap erkân bilen arar. Fedakârlık arar; ar, izzet, iffet, şeref, namus arar. Güzelini, yakışıklısını arar. Aile sırrını mezara götürecektir ağız sıklığı ve sadakat arar. Yanı başında daima nefesini hissedeceği, elini tutacağı, göz bebeğinde şefkat ve merhamet ışıldayan birini arar. Çocuklarına layıkıyla analık/babalık yapacak, yolunu gözleyecek, onun için endişe duyacak yârini arar. Gerekirse korkmadan, gözünü kırpmadan ölüme meydan okuyacak kader arkadaşını

arar. Son nefesinde hemen yanı başında sabahlayacak, giderek soğuyan elini ısıtacak, terleyen alnını silecek, ruhunu teslim eder etmez yasını tutacak bir melek arar.

Ne de çok şey arar insanoğlu, hiç bitmez isteği...

Ekmeğini, suyunu, aşını arar; ekmeğine katık arar; yediğini helalinden, temizinden arar. Alın teriyle yoğrulmuşu, göz nuruyla yunmuşu arar. Bileğinin gücüyle hak ettiğini arar; haramdan köşe bucak ırak olmayı arar.

Sonra gün olur kaybolur yol arar, bir iz bir işaret arar; adres soracak birini arar. Gün olur kalabalık içinde aşına bir yüz, tanıdık bir sima arar. Gün olur borç alabileceği birini arar; ahde vefa, söze sadakat, emanete riayet arar. Dost arar, dostluğa sırtını dönmeyecek, sözünün eri kardaşını arar. Bazen iki çift laf edecek, içini dökecek, sırrını açacak birini arar; zaman geçirecek bir arkadaş, bir oyun, bir eğlence arar.

Derde düşer derman arar, hastalığa yakalanır şifa arar, borca gider eda arar, dara düşer bir kurtarıcı arar, onulmaz bir felakete düçar olur bir mucize arar. Kafası karışır bir çözüm yolu arar. Daralır, bunalır, boğulacak gibi olur, bir ferahlık arar. Sıkıntıya düşer bir çıkış yolu arar. Başı belaya girince kaçacak, sığınacak bir delik arar. Kendine kural koyar, işine gelmezse bir eksik, gedik veya istisna arar. Buluşmaya geç gelir bir mazeret arar. Canı bir şeyi yapmak istemez bir kaçış, bir bahane arar.

Gün olur bela arar, kavga arar; çatacak adam, stres atacak yer arar; öfkesini çıkaracağı bir günah keçisi, şamar oğlanı arar. Bir suçlu, kabahatli arar. Her lafın altında bir şey arar. Öküz altında buzağı arar. Bir bit yeniği arar. Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpü arar. Üzüm yemek değil de bağcıyı dövmekse niyeti eksik arar, kusur arar, hata arar, arar da arar...

Rahatına düşkündür, lüks ve konfor arar. Yorulur, bitap

Gün gelir anlam, mana arar; ilim, irfan arar, hakikat arar. Varlığına, varoluşuna anlam arar. Geçici, uçucu olanın dünyasında kalıcı, ebedî olanı arar. Tek emin olduğu şey, arayıp elde ettiği şeylerin geçici olduğu, onu bir gün terk ettiği, bu sebeple başka bir şey aramak gerektir.

düşer, soluklanacak bir mola arar; uyku bastırır başını koyacak bir yastık arar. Donar, buz keser, üstüne örtecek bir battaniye arar. Hastalanır, ağzının tadı bozulur, ağız tadı arar. Başına güneş geçer, serinleyecek, kendine getirecek bir gölgelik arar. Gürültü rahatsız eder, kafasını dinlemek, yalnız kalmak ister, kuytu, تنها bir mekân arar. Fazla sessizlik de ürkütür, huzursuz eder, bir ses arar. Üzüntü ve yeise boğulur, bir teselli arar, avutacak birini arar. Tehlikeyle burun buruna gelir, Allah'ın korumasını arar. Saçma sapan işler canını sıkır, akıl, mantık, izan arar.

Sınırsızdır arayışları, anlaktır, değişkendir...

Gün gelir anlam, mana arar; ilim, irfan arar, hakikat arar. Varlığına, varoluşuna anlam arar. Geçici, uçucu olanın dünyasında kalıcı, ebedî olanı arar. Tek emin olduğu şey, arayıp elde ettiği şeylerin geçici olduğu, onu bir gün terk ettiği, bu sebeple başka bir şey aramak gerektir. Sorularına cevap arar; karmaşayı çözecek ipucu arar. İnsan, ruhunun dipsiz derinliklerinden çıkış arar. Hayatın amacını, nereden gelip nereye gittiğini arar. Tabiatteki nizam ve düzenin ardındaki sonsuz güç ve kudreti arar, arayışların en büyüğünün, en gerçek olanının peşine düşer: Rabbi, yaratıcısıdır aradığı. İbadetinde, duasında, niyazında, yaptığı her işte O'nun rızasını arar. Başı dara düştüğü her anda yardımı O'ndan arar. Tarifsiz bir özlem ve hasretle, taze bir inanç ve coşkuyla O'na son nefeste kavuşmayı arar. Mevlâna haklı demiş: "Ulaşamayacağını bile bile neden O'nu arıyorsun? derler. Bende derim ki: Öleceğimi bile bile neden yaşıyorsam, o yüzden."

Yorgun düşer aramaktan, aranan, sorulan ve özlenen de olmak ister. Gönlü, gururu okşanır arandığında, sığmaz içi içine. "Ne de çok arayanı varmış!" dedirtmek hoşuna gider.

Yıllar geçer, ararken yaşlanır, arayışların peşinde yıpranır. Sonra maziye, geçmişe arar. Çocukluğunu, gençliğini anar ve arar; neler vermez ki o yıllara geri dönebilmek için... Hızla bir film şeridi gibi geçer hatıraları gözlerinin önünden, kimi acı kimi tatlı, kimi belli belirsiz,

kimi silinmiş. Acı bir tebessüm eşliğinde sayısız tanıdık çıkar hafızanın yamalı bohçasından. Kaybettiklerini anar, hafızada kalan silüetlerini arar buğulu gözlerle ve elbette bu esnada tarifsiz bir sızı çöker yüreğine.

Şiddetli, bastırılmaz, yok edilemez bir dürtüdür aramak; hiç bitmeyen, asla dinmeyen, ömür boyu süren, son nefesle nihayet bulan...

Sancılıdır arayışlar... Kimi hüsrarla kimi neşeyle sonlanır. Bazen gökte aranan yerde bulunur; bazen hayalden ötedir, Kafkağrı'nın ardındadır aranan. Aradığını yerli yerinde bulmak ister. Düzen arar, intizam, üslup, metot arar...

Zorlu, çetin arayışlar mutlu sonlandığında çocuksu sevinç kaplar benliğini; çölde kayıp devesini bulan bedevinin sevincine denktir coşkusu...

Sonu hüsrarla biten arayışların ardından teselli edecek bir dost arar. Sırtının sıvazlanmasını, başının okşanmasını arar. Ne aradığını bilmediğinde kendi kendine kızar, homurdanır. Bulamazsa aradığını etrafına sataştığı, kırıp döktüğü, eline geçeni oraya buraya fırlattığı da olur...

Karnı zil çalınca bir tas çorba, doyduğunda tatlı arar. Karnı tok, sırtı pek olsa bile daha fazlasını arar. Dört dörtlük ziyafet arar. Gün olur, anasının yemeklerini arar.

Gözleriyle arar, el yordamıyla arar; zihniyle, kalbiyle, gönlüyle, hisleriyle arar. Yaz ortasında kışı, kış ortasında yazı arar. Aşerer yazın turşu, kışın erik arar.

Uzaklara, gurbet illere gider, yerini yurdunu, memleketini arar, doğduğu toprakları arar. Geride bıraktığı çocuklarını, akrabalarını arar.

Hak hukuk arar, adalet arar, eşitlik, dürüstlük arar... Eylemde fikir, fikirde eylem arar. Ağız tadı arar, lezzet arar, estetik arar, güzellik arar. Cesaret, mertlik, yiğitlik arar; mangalda yürek arar. Aşkı arar, sevgilisini arar, Mecnun olur çölde Leyla'sını arar. Alıştığı düzeni arar. Statü, makam, mevki, koltuk, imtiyaz arar.

Gürültüde bunalır sessizlik, dinginlik arar, kafasını dinlemek için تنها yer arar. Tenhada sıkılır, gürültü arar, insan sesi arar, çocuk sesi, kuş cıvıltısı arar. Bazen iş olsun diye arar, herkes aradığı için arar; elin kaybolan eşeğini ıslıkla arayan eloğlunun arayışına benzer arayışı...

Sevgili Peygamberimizin "Bir vadi dolusu altını olsa insanın, bir vadiyi daha arar/ister." (Müslim, Zekât, 117.) sözü insanın arayış hikâyesinin ana fikri gibidir.

Buraya kadar söylediklerimiz, insanın arayış hikâyesini tasvirde elbette yetersizdir. Bugün kapitalizmin aldatıcı serabında arama listesine yenilerinin eklendiğinden hiç şüphenez olmasın. Günümüz insanı her yerde, yukarıda ancak bir kısmını sayabildiğimiz, elinden kayıp giden pek çok şeyini arıyor. Kavram ve değerlerini, kimlik ve benliğini arıyor; örf ve töresini, anane

ve geleneğini arıyor. Gençlerinin yaralı bilinçlerini tamir yollarını arıyor. Kendi dindaşını ve ırkdaşını öldüren ölümcül kimlikleri ıslah etmenin yollarını arıyor. Aile bireyleri arasında sağlıklı iletişim kurmanın, okulda gence köklü, sağlam, ayakları yere basan bir eğitim verebilmenin imkânını arıyor. Evde, sokakta, okulda, iş yerinde, ticarete sulandırılan ahlak kuralları hayata yeniden nasıl hâkim kılınabilir, bunun usul ve metotlarını arıyor ve tartışıyor. Geleceğin dünyası terör, haksızlık, gasp, işgal ve savaşlardan nasıl azade kılınabilir, bunun çarelerini arıyor. Yeryüzünün ve tabiatın bozulan dengesini yeniden kurmanın formüllerini arıyor. Kapitalizm ve liberalizmin köklerinden sarstığı, altını oyduğu aile, toplum, devlet, kültür, medeniyet, din gibi temel ve asli unsurlarını yeniden canlandırmak için yeni yollar ve metotlar deniyor ve arıyor. Gelecekte kendi yerini alması muhtemel gözükken yapay zekânın ve robotlarının önlenemez yükselişleriyle birlikte, teknoloji, insanı ve onun değerlerini yok etmeyecek bir denge ve sınırdaki nasıl tutulabilir, onun çarelerini arıyor.

İnsanın insan olmaktan kaynaklanan tabii ve fitri arayışları elbette sürecek. Bunların bir kısmı keyfeker ve hüsrarla biterse, hayat bir şekilde devam eder. Ama bir önceki paragrafta kısaca özetlediğim arayışlar hüsrarla biterse, insanlığı topyekûn vahim bir gelecek bekliyor. ■